

Izvorni znanstveni članak/
Original scientific paper
Prihvaćeno: 1.12.2016.

Marin Spetič, Split
marin.spetic@gmail.com

ISTRAŽIVANJE UČINAKA PROMJENA KOD MLADIH U KONTEKSTU NEFORMALNOG OBRAZOVANJA

Sažetak: *Hrvatsko civilno društvo dugije niz godina polako, ali sigurno, napredovalo u svojoj viziji i cilju. Ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju, akterima civilnog društva otvorile su se nove mogućnosti, kako financiranja, tako i realizacije cijelog niza projekata. Osim toga, novootvorenim mogućnostima financiranja različitih projekata i pridavanjem sve većeg značaja priznavanju vještina i znanja stečenih neformalnim učenjem (Crnčić Sokol i Kostanjčar Suljada, 2009, 95), otvara se put za primjenu sociološke perspektive, teorije i metodologije na novo područje validacije i evaluacije vještina i znanja stečenih neformalnim te informalnim obrazovanjem. Ovaj se rad, stoga, usmjerava na razmatranje implikacija razvoja projekata neformalnog obrazovanja čiji su nositelji upravo udruge civilnog društva. Probleme formalnog priznavanja vještina i znanja stečenih neformalnim kanalima obrazovanja stavlja u prvi plan. U fokusu se rada nalazi metodološki problem mjerenja učinka projekata neformalnog obrazovanja na sudionike. Koristeći se kvantitativnom metodologijom (te strukturiranim upitnikom kao mjernim instrumentom) istraživanje je dizajnirano kao kvazi-eksperimentalno istraživanje. Glavnu istraživačku strategiju predstavlja akcijsko-evaluacijska ideja s ciljem mjerenja i jasnog evaluiranja promjena koje su se dogodile kod sudionika projekta BeAlive 2014 u odnosu na specifične ciljeve samog projekta, što rezultira otvaranjem metodološke rasprave o načinima evaluacije, validacije i mjerenja promjena te učinaka projekata neformalnog obrazovanja.*

Ključne riječi: *civilno društvo, evaluacija, projekti, validacija*

1. Uvod

Rastući značaj neformalnog obrazovanja u Hrvatskoj temelj se na programima Europske komisije koji se, između ostalog, odnose na razvijanje cjeloživotnog obrazovanja, a što se velikim dijelom očituje i u programima izobrazbe civilnog društva. Svjedoci smo da su upravo organizacije civilnog društva stvaraoci i nositelji programa izobrazbe koja odgovara i zahtjevima za obrazovnim postignućima pojedinca i razvojnim perspektivama zajednice, a posebice potrebama prilagodbe suvremenom tržištu rada. Novootvorenim mogućnostima financiranja različitih projekata i pridavanjem sve većeg značaja priznavanju vještina i znanja stečenih neformalnim učenjem (Crnčić Sokol i Kostanjčar Suljada, 2009, 95), otvara se put za primjenu sociološke perspektive, teorije i metodologije na novo područje validacije i evaluacije vještina i znanja stečenih neformalnim i informalnim obrazovanjem.

Cilj je ovog rada propitati načine na koji možemo, kao društveni znanstvenici, procijeniti, to jest, evaluirati različita sredstva, ciljeve i sadržaje neformalnog obrazovanja u odnosu na konkretno akcijsko-evaluacijsko istraživanje koje se analizira. U radu se kontekstualizira sam projekt u odnosu na osnovne karakteristike neformalnog obrazovanja i analizira strukturu vremena i organizacije projekta. Rad prikazuje i analizira rezultate akcijsko-evaluacijskog istraživanja projekta Europske komisije na temu učenja i usvajanja transverzalnih vještina kod mladih, naziva BeAlive 2014, lokalne nevladine organizacije grada Splita.

Obrazovanje i njegove sadašnje perspektive

Obrazovanje je jedan od temeljnih stupova na kojima počiva svaka zajednica, država, društvo, pa tako i globalno društvo. Već je odavno svima postalo jasno da bez obrazovanja nema ni društvenoga napretka. Svjetska bi povijest bez obrazovanja bila *tabula rasa* (Kuka, 2011, 197). Prije definiranja obrazovanja potrebno je razumjeti kako se na pojmove *učenje* i *obrazovanje* često gleda kao na sinonime. Ipak, da bi učenje bilo obrazovanje potrebna su dva aktera, onaj koji uči i onaj koji podučava. Stoga se, ipak ne mogu shvatiti kao istoznačnice jer se učenje može pojaviti i bez aktera koji znanje prenosi (Salmi, 1993, 12).

Obrazovanje se u najširem smislu definira kao aspekt socijalizacije koje uključuje stjecanje znanja i učenje vještina, a namjerno ili nenamjerno obrazovanje može često uticati i na stvaranje uvjerenja i moralnih vrijednosti (Haralambos i Holborn, 2002, 773). Ovakvo je shvaćanje obrazovanja ključno za razumijevanje predmeta ovog rada. Ako pojedinac uključen u bilo koju formu obrazovanja uči određene vještine, vrijednosti i norme, to znači da se promjene

moгу i izmjeriti, a time i procijeniti u odnosu na posebne ciljeve i perspektive različitih formi i oblika obrazovanja.

Najopćenitiji dugoročni ciljevi obrazovanja i odgoja u razvijenim zemljama definiraju se kao unapređivanje glavnih dimenzija nacionalnog razvoja; razvoja ljudi, gospodarskoga, političkoga, kulturnoga i ekološkog razvoja, a u svrhu poboljšavanja kvalitete života svih slojeva stanovništva. Europska je komisija u svom izvještaju, *A Memorandum on Lifelong learning*, iz 2000. definirala imperATIVE budućega razvoja obrazovanja na sljedeći način (Pastuović, 2006, 424):

- obrazovanje mora doprinositi razvoju pojedinca,
- obrazovanje mora doprinositi razvoju društva i
- obrazovanje mora doprinositi razvoju gospodarstva.

U istom se izvještaju tvrdi da je takav razvoj potrebno postići na način da vještine ljudi na tržištu rada odgovaraju potrebama poduzeća i zaposlenika uz primjenu strategije cjeloživotnog učenja kojom se treba prevladati tradicionalna podjela između različitih dijelova formalnoga i neformalnog obrazovanja i izobrazbe (Pastuović 2006, 424).

Već je jasno kako postoje različiti oblici i forme obrazovanja. Područje se obrazovanja najčešće dijeli na formalno i neformalno obrazovanje (Salmi, 1993, 14). Kuka (2011) objašnjava da se osnovna podjela obrazovanja odnosi na shvaćanje kako obrazovanje može biti obvezno (formalno) i neobvezno, to jest, dobrovoljno (neformalno). Nadalje, obrazovanje se kao društveni fenomen može pojaviti u tri osnovne forme (Coombs, Prosser i Ahmed prema Carron i Carr-Hill, 1991, 5/6; Kuka, 2011, 198):

1. formalno obrazovanje,
2. neformalno obrazovanje,
3. informalno obrazovanje.

Kuka (2011) formalno obrazovanje definira kao institucionalno obrazovanje koje podrazumijeva proces koji se događa unutar jasno definiranog i određenog formalno-obrazovnog sustava, zakonski je legitimirano, a krajnji mu je rezultat stjecanje određenih znanja i sposobnosti. U formalnom obrazovanju onaj koji uči nema nikakve ovlasti nad ciljevima i sredstvima obrazovanja (Mocker i Spear, 1982, 4).

Neformalno obrazovanje kao tip obrazovnog procesa koji podrazumijeva izvaninstitucijske aktivnosti kojima se stječu određena znanja i vještine, a sudjelovanje je u takvim aktivnostima dobrovoljno (Kuka, 2011, 198). U neformalnom obrazovanju onaj koji uči kontrolira ciljeve, ali ne i sredstva obrazovanja (Mocker i Spear, 1982, 4).

Informalno obrazovanje podrazumijeva razne oblike stjecanja znanja i vještina koje obuhvaćaju samoinicijativne ili spontane oblike obrazovanja, tj. spontane oblike prijenosa znanja, stavova i vještina (Kuka, 2011, 198). U informalnom učenju onaj koji uči kontrolira sredstva, ali ne i ciljeve (Mocker i Spear, 1982, 4).

Neformalno obrazovanje

Neformalno obrazovanje možemo odrediti kao sve organizirane obrazovne programe koji se odvijaju izvan formalnoga školskog sustava, te su najčešće kratkoročni i dobrovoljni (Schugurensky, 2000, 2). Projekti tipa BeAlive 2014 i različite aktivnosti organizacija civilnog društva, poput seminara, treninga, tečajeva, radionica, kampova, razmjena, izviđačkih programa, plesanja, pisanja, konferencija i tako dalje (Schugurensky, 2000, 2; Kuka, 2011, 199), predstavljaju različite načine utilizacije neformalnog obrazovanja, ali i bitnu komponentu samog fenomena.

Već raspravljeno, neformalno obrazovanje podrazumijeva dobrovoljnost i kontrolu nad ciljevima obrazovanja, dok metodu i strukturu učenja pojedinac ne bira. Osnovna bit neformalnog obrazovanja očituje se u njegovim glavnim karakteristikama (Marković prema Kuka, 2011, 198):

- predstavlja organizirane i planirane obrazovne aktivnosti,
- potiče individualno i društveno učenje,
- služi stjecanju različitih znanja i vještina, razvoju stavova i vrijednosti,
- događa se izvan sustava formalnog (institucionalnog) obrazovanja,
- komplementarno je formalnom obrazovanju,
- podrazumijeva sudjelovanje na dobrovoljnoj bazi,
- dizajnirano je i realizirano od strane kompetentnih i obučениh edukatora.

Ove su karakteristike, kao i činjenica da su aktivnosti neformalnog obrazovanja strukturirane i planirane pod vodstvom stručnih osoba ili tima (Schugurensky,

2000, 2), ključne za kontekstualiziranje projekta BeAlive. Jasno je kako sociološka analiza/evaluacija projekta i aktivnosti neformalnog obrazovanja ne mogu počivati isključivo na testiranju razlika u stavovima i motivaciji sudionika, već se u obzir mora uzeti i kontekst organizacije i strukture obrazovnih aktivnosti, kao i posebni ciljevi određenih obrazovnih aktivnosti.

2. Metodologija

Konceptualno je teško odgovoriti na pitanje kako istraživati neformalne i informalne forme obrazovanja, jer ne postoji *znanost učenja*, kao ni skup zajedničkih pravila na koja se istraživači u području obrazovanja mogu pozvati. Suvremeni se znanstvenici i dalje bore s izazovima kombinirajući psihološke i sociološke pristupe. Većina je literature u ovom području orijentirana prema razmatranjima implikacija neformalnog učenje na formalno (Sefton-Green, 2007, 8).

Isto tako, Salmi (1993) napominje kako su istraživanja neformalnog i informalnog obrazovanja rijetka, ali su prijeko potrebna jer se sve više pokazuje kako postoji snažan uticaj na učenje koje se odvija izvan strukturiranog i institucionalnog okvira. Uz to, napominje, kako je potrebno dizajnirati nove i primjerenije metode proučavanja neformalnog obrazovanja što predstavlja jednu od vodećih motivaciju u ovom radu.

Opći i posebni ciljevi istraživanja

Opći cilj istraživanja bio je evaluirati promjene nastale kod sudionika projekta BeAlive 2014 u odnosu na posebne ciljeve i strukturu obrazovnih aktivnosti projekta. Posebni ciljevi istraživanja bili su:

1. analizirati strukturu obrazovnog programa i organizaciju vremena unutar projekta,
2. ispitati razlike u samoprocjeni znanja i vještina vezanih za tematiku obrazovnog programa u odnosu na period neposredno prije i poslije sudjelovanja,
3. ispitati razlike u slaganju sa stavovima o multikulturalnosti, toleranciji i samoaktualizaciji u odnosu na period neposredno prije i poslije sudjelovanja,
4. ispitati razlike u motivaciji u odnosu na period neposredno prije i poslije sudjelovanja.

Istraživački pristup i metoda

Koristeći se kvantitativnom metodologijom (te strukturiranim upitnikom kao mjernim instrumentom) istraživanje je dizajnirano kao kvazi-eksperimentalno. Podatci su mjereni u dvije osnovne faze:

1. ulazna faza – anketno ispitivanje provedeno na dan početka obrazovnih aktivnosti i
2. izlazna faza – anketno ispitivanje provedeno na dan završetka obrazovnih aktivnosti.

Instrument mjerenja predstavljao je strukturirani upitnik u istoj formi za obje faze istraživanja. Upitnik je mjerio tri osnovne grupe varijabli:

1. samoprocjena motivacije za bavljenje tematikom projekta,
2. samoprocjena znanja i vještina sudionika o transverzalnim vještinama učenim na projektu,
3. slaganje sa stavovima o multikulturalnosti, toleranciji i samoaktualizaciji.

Grupe su varijabli definirane i operacionalizirane koristeći se općim i posebnim ciljevima projekta BeAlive 2014, kako bi se što preciznije izmjerile konkretne promjene u odnosu na evaluacijski karakter samog istraživanja.

Sudionici

Istraživanje je obuhvatilo sve sudionike projekta BeAlive 2014 koji predstavlja neformalno-obrazovni projekt pod *Ključnom aktivnosti 1* (KA-1 – mobilnost mladih) programa *Erasmus +*, Europske komisije, odobrenog udruzi civilnog društva *Odred izviđača pomoraca „Posejdon“ – Split*¹ od strane Agencije za mobilnost mladih Republike Hrvatske.

Uzorak unutar istraživanja činili su svi sudionici projekta, odnosno 32 sudionika iz četiri države Europske Unije, Hrvatske koja je bila domaćin, zatim Slovenije, Rumunjske i Češke odakle dolaze partnerske organizacije projekta.

U projektu je sudjelovalo 17 muških (53,1%) i 15 ženskih sudionika (46,9%) u dobi od 13 do 28 godina starosti, što znači da svi sudionici spadaju u kategoriju mladih. Od svih ispitanika njih 84,4% mlađe je od 18 godina.

Zastupljenost država kretala se od najmanje zastupljene članice projekta Češke (21,9%) sa 7 sudionika, zatim Hrvatske (25%) i Slovenije (25%) s 8 sudionika, te Rumunjske (28,1) s 9 sudionika.

1. <http://www.oip-posejdon.hr/>

3. Rezultati i rasprava

Analiza dizajna projekta BeAlive 2014

Prilikom dizajniranja istraživanja i operacionaliziranja varijabli u upitniku korišteni su dokumenti koje je *Odred izviđača pomoraca „Posejdon“* dao na uvid, a predstavljaju sadržajno isti kontekst kao dokument prijave Agenciji za mobilnost mladih. Projekt BeAlive proveden je u gradu Solinu, kao gradu partneru, u vremenu od 11. listopada do 19. listopada 2014. godine. Iz dokumenta koji predstavlja sažetak projekta i kratkog intervjua s voditeljem kategorizirani su posebni ciljevi obrazovnog programa BeAlive 2014 koji su korišteni u operacionalizaciji varijabli:

1. Projekt BeAlive 2014 – obučiti svoje sudionike transverzalnim vještinama pisanja CV-a, prezentacijskim vještinama, upravljanju vremenom, pisanju novinskih članaka, pripremi i davanju intervjua;
2. Projekt BeAlive 2014 – postići veću razinu prihvaćanja ideja multikulturalnosti, tolerancije i samoaktualizacije kod svojih sudionika;
3. Projekt BeAlive 2014 – motivirati svoje sudionike za rad na tematici projekta i nakon sudjelovanja u programu.

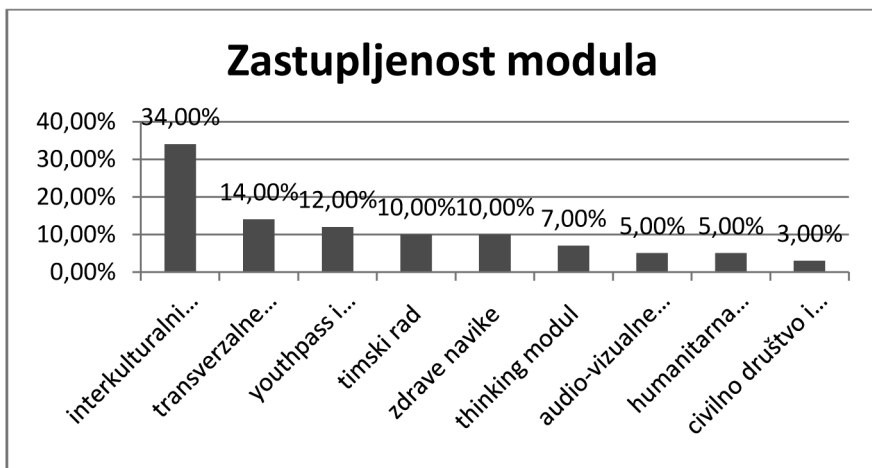
Analizirani su i raspored i priroda aktivnosti unutar programa. Program projekta BeAlive 2014 podijeljen je u 9 modula:

- modul radionica s temom civilno društva i socijalno poduzetništva,
- modul rada u timu (timske igre, energizeri, igre upoznavanja, zajedničko rješavanje problema),
- interkulturalni modul (kvizovi, kulturne večeri, EU vrednote, zabavne aktivnosti),
- Youthpass i evaluacija (svakodnevna evaluacija, osobni dnevnik, ulazno/izlazni upitnik, strahovi i nadanja, drvo osjećaja),
- modul audio-vizualnih radionica (izrada spota projekta, pjesme, albuma, power point prezentacije, e –letka),
- modul transverzalnih vještina (pisanje CV, prezentacijske vještine, poslovni razgovor/igra uloga, upravljanje vremenom, PR, verbalna i neverbalna komunikacija, novinarski članci),
- modul zdravih životnih navika (odlazak na trim stazu, štafete, uređenje parcele, planinarenje na Mosor, sport u prirodi, Fitness vježbanje),
- Thinking modul (modul u kojem sudionici razmišljaju o mogućnostima zapošljavanja, samozapošljavanja, promišljaju o novim projektima koje mogu realizirati),

- humanitarna akcija (humanitarna akcija prikupljanja sredstava za didaktičku opremu za djecu posebne skupine, učenike OŠ Kraljice Jelene).

Sljedeći graf (Graf 1.) prikazuje postotke koji pripadaju aktivnostima pojedinih modula unutar rasporeda aktivnosti programa projekta u ukupnom vremenu² za sve oblike aktivnog sudjelovanja.

Graf 1. Postotak zastupljenosti aktivnosti posebnih modula u ukupnom vremenu aktivno provedenom u programu projekta

Prosječno trajanje različitih aktivnosti unutar modula iznosilo je 10 sati tijekom dana, odnosno 73 sata ukupno u projektu, od 125 sati koliko je projekt trajao, bez vremena predviđenog za spavanje (ukupno 72 sata), te dolaženje ili odlaženje s projekta (ukupno 10 sati). To vrijeme predstavlja gotovo 60% ukupnog vremena provedenog na projektu (bez puta i vremena za spavanje), a ostalo se odnosi na aktivnosti poput održavanja osobne higijene, konzumiranje obroka i ostalih aktivnosti slobodnog vremena (ukupno 40%).

Iz analize podataka vidimo kako su aktivnosti interkulturalnog modula najzastupljenije (34%), zatim slijede modul transverzalnih vještina (14%) i modul youthpassa i evaluacije (12%). Ova tri modula čine ukupno 60% aktivnoga sudjelovanja, što korelira s ranije postavljenim ciljevima obrazovnog programa.

Analiza ulaznih i izlaznih podataka

Tri su osnovna cilja projekta BeAlive 2014; (1) motivirati sudionike, (2) postići znanje o transverzalnim vještinama i (3) povećati slaganje s idejama

2. Slobodno vrijeme, vrijeme za spavanje i put te obroci isključeni su iz analize.

multikulturalnosti, tolerancije i samo aktualizacije. Uz to, tri su se glavna modula definirala analizom rasporeda aktivnosti; (1) interkulturalni modul, (2) modul transverzalnih vještina i (3) modul Youthpassa i evaluacije. Upravo rezultati takve analize poslužili su u određivanju triju osnovnih skupina varijabli kojima su se ispitivale razlike nastale uslijed sudjelovanja na projektu:

1. samoprocjena motivacije za bavljenje tematikom projekta,
2. samoprocjena znanja i vještina sudionika o transverzalnim vještinama učenim na projektu,
3. slaganje sa stavovima o multikulturalnosti, toleranciji i samo aktualizaciji.

Ulazna i izlazna motivacija i informiranost

Motiviranost i informiranost o projektu operacionalizirane su kroz tri osnovne varijable: (1) procjena vlastite motiviranosti za tematiku projekta na skali od 1 do 10³, (2) procjena informiranosti o tematici projekta od 1 do 10⁴, (3) očekivanja i percipirani dobitak⁵.

Tablica 1. *Usporedba ulazne i izlazne procjene motiviranosti*

ulazna motivacija	izlazna motivacija	sd-ulaz	sd-izlaz	t	p
8,00	8,97	1,44	0,93	-3,43352	0,001712

Rezultati u Tablici 1. označavaju statistički značajnu promjenu između ulaznih i izlaznih podataka. U tablici su prikazani rezultati *t*-testa za zavisne uzorke, pošto je uzorkom obuhvaćena cjelovita populacija. Sudionici na kraju projekta procijenili svoju motiviranost za bavljenje problematikom projekta značajno višom nego li na početku. Standardne devijacije pokazuju ujednačeniju procjenu motiviranosti od strane sudionika nego li na samome početku projekta.

3. u kojoj 1 označava najslabiju motiviranost, a 10 najveću

4. u kojoj 1 označava najslabiju informiranost, a 10 najveću

5. pitanja otvorenog tipa s mogućnosti navođenja po tri stavke

Tablica 2. *Usporedba ulazne i izlazne procjene informiranosti o tematici*

ulazna informiranost	izlazna informiranost	sd-ulaz	sd-izlaz	t	p
7,22	9,06	1,88	0,95	-5,58222	0,000004

Rezultati *t*-testa za zavisne uzorke koji su prikazani u Tablici 2. ukazuju na statistički značajnu promjenu između ulaznih i izlaznih odgovora u odnosu na informiranost o samoj tematici projekta, a uz to su i prilikom izlaznih odgovora ujednačeniji (sd). Drugim riječima, test pokazuje da je projekt značajno uticao na povećanje informiranosti o tematici samog projekta. Sudionici su promijenili svoju procjenu informiranosti na način da su pokazivali značajno viši stupanj informiranosti na kraju nego li na početku projekta.

Tablica 3. *Što očekujete od projekta? – pitanje otvorenog tipa*

Odgovori sudionika...	%	Odgovori sudionika...	%
Novi prijatelji	81,25	Zabava	8,38
Različite vještine	59,38	Usavršavanje engleskog jezika	9,38
Uspomene	46,88	Vještine javnog nastupa	6,26
Odmor	25	Komunikacijske vještine	3,13
Iskustvo	15,63	Vještine pisanja CV-a	3,13
Samopouzdanje	15,63	Aktivnosti	3,13
Samopoštovanje	12,50	Prezentacijske vještine	3,13
Upoznavanje s drugim kulturama	9,38	Suveniri	3,13

U Tablici 3 prikazane su frekvencije odgovora na pitanje što očekuju da će dobiti od sudjelovanja. Svim je sudionicima omogućeno zapisivanje triju odgovora. Najčešći odgovori (očekivanja sudionika) odnosili su se na stvaranje novih prijatelja, vještina, uspomena, odmora, a tek zatim sticanje samopouzdanja, iskustva, samopoštovanja, i tako dalje.

Tablica 4. Što ste od projekta dobili? – pitanje otvorenog tipa

Odgovori sudionika...	%	Odgovori sudionika...	%
Novi prijatelji	78,13	Prezentacijske vještine	15,63
Različite vještine	65,63	Samopoštovanje	9,38
Vještine pisanja CV-a	37,50	Samopouzdanje	9,38
Zabava	21,86	Upcycling	6,26
Iskustvo	21,86	Projekti	3,13
Usavršavanje engleskog jezika	18,75	Znanje	3,13

Tablica 4. prikazuje najčešće odgovore sudionika na pitanje o tome što su stekli sudjelovanjem na projektu. Sudionici su najviše isticali stjecanje novih prijatelja, različitih vještina, vještine pisanja CV-a, zabavu i iskustvo, dok su manje zastupljeni odgovori znanje, projekti, upcycling i tako dalje. Vidljivo je da su odgovori ispitanika više grupirani nego li prijašnje pitanje. Isto-tako, fokus odgovora pomaknuo se s, uvjetno rečeno, ne-praktičnih stavki na one praktične ili primjenjive. Među prvih tri odgovora na pitanje o očekivanjima, bila su stvaranje novih prijatelja, uspomena i različitih vještina, a na drugo pitanje novi prijatelji, različite vještine, vještine pisanja CV-a. Ovakva promjena njihove percepcije, što su od sudjelovanja dobili i što su očekivali, ukazuje na blažu promjenu što se može protumačiti kao posljedica osvještavanja onoga što su naučili.

Samoprocjena znanja i vještina sudionika o transverzalnim vještinama učenim na projektu

U ovom se dijelu istraživanja analiza temelji na dvije vrste varijabli. U prvom su dijelu sudionici morali procijeniti znaju li ili ne za određene stavke koje su bitne za projekt, dok su u drugom dijelu morali procijeniti koliko je znanje o istima i posjedovanje odgovarajućih vještina bitno za karijeru i život, na skali od 1 do 5 (1 – nebitno, 5 – jako bitno).

Tablica 5. Procjena vlastitog znanja u područjima bitnim za ciljeve projekta

ULAZNI PODATCI			
Znaju što je CV	51,5%	Znaju napisati CV	30,3%
Znaju za prezentacijske vještine	81,8%	Znaju pripremiti/realizirati prezentaciju	60,6%
Znaju što je time-management	48,5%	Znaju upravljati vremenom	54,5%
Znaju davati TV intervju	63,6%	Znaju pripremiti TV intervju	51,5%
Znaju napisati novinski članak	63,6%		
IZLAZNI PODATCI			
Znaju što je CV	97%	Znaju napisati CV	93,9%
Znaju za prezentacijske vještine	97%	Znaju pripremiti/realizirati prezentaciju	93,9%
Znaju što je time-management	93,9%	Znaju upravljati vremenom	90,9%
Znaju davati TV intervju	87,9%	Znaju pripremiti TV intervju	87,9%
Znaju napisati novinski članak	87,9%		

U Tablici 5. prikazani su rezultati ulaznih i izlaznih odgovora o tome znaju li ili ne što su navedene stavke. Iz rezultata se može zaključiti da je došlo do značajnih promjena u svim stavkama (varijablama). U prosjeku za 12 sudionika (36,1%) više izlazni su rezultati pozitivniji. Značajno veći postotak sudionika je na izlaznoj anketi procijenio kako posjeduje dovoljno znanja i vještina za adekvatno korištenje navedenih stavki. Najveće su se promjene, od 45,5% do gotovo 65%, dogodile kod procjene znanja o tome što je CV i kako ga napraviti te o tome što je time-management. Najmanje se promjene pak odnose na njihovu procjenu znanja što su prezentacijske vještine. Razlog možemo pronaći u činjenici kako ta varijabla ima vrlo visok rezultat na ulaznoj anketi.

Sljedeća se grupa varijabli odnosi na sudionikovu procjenu o važnosti određenih područja. Ispitanici su na pitanje, koliko procjenjuju pojedinu stavku važnom za izgradnju vlastite karijere i za život u cjelini, imali mogućnost rangirati svoje odgovore na skali od 1 do 5 (1 – najmanje važno, 5 – najviše važno).

Tablica 6. Procjena važnosti u područjima bitnim za ciljeve projekta

ulazna procjena	izlazna procjena	sd-ulaz	sd-izlaz	t	P
Koliko je važno imati dobar i adekvatno napisan CV?					
4,13	4,84	0,98	0,37	-5,00366	0,000021
Koliko je važno znati napisati CV?					
4,16	4,85	1,02	0,37	-3,56585	0,001201
Koliko je važno pripremiti i realizirati ispravno prezentaciju?					
4,16	4,56	0,85	0,50	-2,4303	0,021068
Koliko je važno posjedovati presentacijske vještine?					
4,41	4,69	0,67	0,47	-2,3288	0,026563
Koliko je važno ispravno upravljati vremenom?					
4,38	4,66	0,75	0,65	-2,1828	0,036746
Koliko je važno imati time management vještine?					
4,22	4,59	0,79	0,61	-2,8234	0,008230
Koliko je važno znati dati TV intervju?					
3,03	3,94	0,86	0,95	-5,5220	0,000005
Koliko je važno znati napraviti TV intervju?					
3,22	4,03	0,79	0,90	-4,9363	0,000026
Koliko je važno znati napisati novinski članak?					
3,09	3,69	0,82	1,00	-3,4304	0,001726

Promatrajući rezultate *t*-testa za zavisne uzorke testiranja hipoteze kako će doći do statistički značajnih promjena u procjeni važnosti gore navedenih vještina, vidljivo je kako je hipoteza u potpunosti potvrđena (Tablica 6.). Naime, sve testirane varijable pokazale su statistički značajnu promjenu (u pozitivnom pravcu). Sudionici su značajno promijenili stav o tome koliko su izabrane vještine njima osobno važne. Prosječni su rezultati značajno porasli, što ukazuje na uspješnost ovoga dijela projekta.

Procjena slaganja s odabranim stavovima kao indikatorima o multikulturalnosti, toleranciji i samoaktualizaciji

U ovom dijelu istraživanja, koristeći se pitanjima o slaganju s određenim stavovima, testirala se hipoteza prema kojoj će doći do statistički značajnog porasta u području prihvaćanja principa multikulturalnosti, tolerancije i rada na sebi. Sudionici su trebali procijeniti svoje slaganje sa stavovima na skali od 1 do 5, u kojemu jedan predstavlja potpuno neslaganje s izrečenim stavom, a 5 potpuno slaganje s istim.

Tablica 7. Multikulturalnost

ulazna slaganja	izlazna slaganja	sd-ulaz	sd-izlaz	t	p
Svima bi trebalo biti bitno biti aktivan u lokalnoj zajednici.					
3,97	4,72	0,97	0,46	-4,63266	0,000061
Ljudi bi trebali brinuti o svojoj lokalnoj zajednici.					
4,41	4,69	0,87	0,47	-2,18282	0,036746
Zanimljivo je upoznavati ljude drugih kultura.					
4,88	4,78	0,71	0,42	0,76965	0,447335
Bitno je učiti o drugim kulturama.					
4,47	4,56	0,88	0,88	-0,50112	0,619824
Ljudima ne bi trebalo biti bitno što imaju susjeda druge kulture.					
4,38	4,50	1,13	0,72	-0,70147	0,488241
Drugačije bi kulture trebale moći živjeti u harmoniji i toleranciji.					
4,47	4,69	0,88	0,59	-2,23902	0,032471

Tablica 8. Tolerancija

ulazna slaganja	izlazna slaganja	sd-ulaz	sd-izlaz	t	p
Svi bi ljudi trebali imati ista prava.					
4,41	4,75	0,98	0,44	-2,07522	0,046353
Procjenivanje ljudi prema spolu, vjerovanjima, kulturi ili izgledu je pogrešno.					
4,34	4,56	1,12	0,91	-1,09667	0,281231
Trebali bi poštovati sve ljude i njihove izbore.					
4,72	4,69	0,92	0,69	0,20537	0,838626
Ljudi ne bi trebali diskriminirati.					
4,69	4,84	0,82	0,36	-1,00000	0,325053
Raditi zajedno u timu je bitno.					
4,34	4,78	1,00	0,49	-2,30058	0,028306

Tablica 9. Samoaktualizacija

ulazna slaganja	izlazna slaganja	sd-ulaz	sd-izlaz	t	p
Ako radimo skupa možemo postići više.					
4,40	4,63	0,95	0,66	-1,31457	0,198297
Učenje o različitim vještinama i stvarima je bitno.					
4,59	4,66	0,80	0,60	-0,40287	0,689809
Raditi na sebi i svojim vještinama je bitno.					
4,50	4,90	0,84	0,29	-2,52304	0,016978
Mijenjati se i razvijati kao osoba je bitno.					
4,59	4,88	0,84	0,34	-1,95796	0,059288
Poznavati vlastite mane i pogreške je bitno.					
4,50	4,84	0,88	0,37	-2,15594	0,038963

Tablice 7., 8. i 9. prikazuju rezultate t-testa za zavisne uzorke. Sve mjerene varijable pokazale su porast slaganja s navedenim tvrdnjama, dok je samo u nekim varijablama došlo do statistički značajnijeg slaganja. Na primjer, rezultati testa za četiri od šest mjenjenih varijabli o multikulturalnost (Tablica 7.), pokazuju statistički značajan rast. Osim toga, i u drugim je varijablama o multikulturalnosti došlo je do određenog porasta (ali ne značajnog). Iz toga se zaključuje kako su sudionici značajno promjenili svoj stav prema ideji multikulturalnosti na pozitivan (ciljani) način, odnosno internalizirali određene principe multikulturalnosti.

Nadalje, u Tablici 8. samo je u dvije varijable došlo do statistički značajne promjene. Tolerantni stavovi jesu u porastu kod sudionika, ali ne dovoljno da bi bili značajni. Razina tolerancije kod sudionika se nije statistički značajno povećala, ali je bila u porastu. Prvi i zadnji stav pokazuju promjenu koja je značajnija utoliko što može služiti kao indikator porasta. Vidljivo je da je u jednoj varijabli došlo do blagog pada, ali takva je promjena statistički i posljedično neznačajna i u završnoj procjeni zanemariva.

Tablica 9 prikazuje rezultate koji upućuju na rast važnosti rada na sebi. Iako nisu sve varijable pokazale značajnu promjenu, stav o važnosti rada na sebi i stav o važnosti spoznaje vlastitih grješaka i mana se statistički značajno povećao. I ostali su stavovi u većem porastu nego što je to bio slučaj u predhodnoj tablici, a svi su odgovori usuglašeniji nego li što bili na početku. To ukazuje kako je ispitanicima znatno važnije postalo raditi na sebi i razvijati se, te spoznavati vlastite mane i vrline. Rezultati ukazuju kako je cilj da se kod djece stvori želja za radom na sebi i promjeni ukupni stav o učenju novih vještina, u većoj mjeri ostvaren.

Projekt BeAlive 2014 je svojom strukturom, programom i sadržajem imao značajan uticaj na mlade. Dimenzije društvenih vrijednosti, odnosno promjene u području internalizacije principa multikulturalnosti, tolerancije i samoaktualizacije, ukazale su kako je projekt ostvario okruženje u kojemu je bilo moguće približiti se cjelokupnom ostvarivanju postavljenih ciljeva. Ipak, važno je napomenuti kako djelomična promjena i uključivanje jedne kulturno-antropološke paradigme do neke mjere sprječava dostizanje punog potencijala ovakvih tipova projekata.

4. Zaključak

Rezultati i podatci dobiveni ovim akcijsko-evaluacijskim istraživanjem mogu služiti u procjeni uspješnosti samog projekta BeAlive 2014. Naime, u većini je testiranih varijabli došlo do statističkih značajnih promjena. Vidljiv je porast usvojenih znanja i vještina koje je tematika ovog projekta zahtijevala. Iako nisu u svim varijablama vidljive statistički značajne razlike, uočljiv je rast i harmonizacija odgovora.

Moguće je izvesti dva bloka varijabli. Blok u kojem je projekt u potpunosti ostvario predviđene ciljeve odnosi se na edukaciju o transverzalnim vještinama, na osvješćivanje važnosti istih i na motiviranost te informiranost njegovih sudionika. Drugi se blok odnosi na suvremene društvene vrijednosti, odnosno na dimenziju multikulturalnosti, tolerancije i rada na sebi. Mjerenjem slaganja s određenim stavovima i testiranjem promjene uočen je porast u pojedinim varijablama, posebice u području multikulturalnosti, ali djelomično i u područjima tolerancije i rada na sebi. Navedeno ukazuje kako je projekt u određenoj mjeri uspio ostvariti okružje u kojemu su sudionici imali priliku spoznati, razumjeti i prihvatiti određene principe. Ovakav rezultat samo upotpunjuje gore navedeni zaključak. Važno je napomenuti kako su projektne dimenzije drugog bloka varijabli promatrane u kontekstu političke paradigme, sukladno opisu i ciljevima evaluiranog projekta. Naime, projekt jest predviđao internalizaciju određenih principa, ali ne u kontekstu novih kulturnih-antropoloških paradigmi (poput transkulturalnosti), već u postojećem svijetlu političkih i društvenih aktualnosti. Smjernice za daljnji razvoj projekata ovog tipa stoga nužno moraju uključivati istraživanje primjenjivosti principa novih kulturno-političkih paradigmi, kao i raspravu o prilagođavanju strukture programa zahtjevima takvih idejnih sustava.

Promatrajući vezu između uočenih promjena i strukture vremena i programa, moguće je zaključiti kako veća zastupljenost određenog modula ne znači nužno i promjene kod sudionika unutar određenog područja. Iako je modul transverzalnih vještina dvostruko manje zastupljen u odnosu na aktivnosti interkulturalnog modula, kod prvog je došlo do većih i značajnijih promjena.

Ovakav pristup evaluaciji i procjeni nekog programa neformalnog obrazovanja, omogućuje istraživačima da uoče pravilnosti unutar funkcioniranja obrazovanja kao sastavnog dijela socijalizacije i učenja različitih vještina i vrijednosti. Istovremeno, može služiti kao instrument nadilaženja klasične podjele na formalno i neformalno obrazovanja i problem validacije kompetencija. Cjelokupna analiza projekta zahtijevala bi razrađeniji pristup, poput kombinacije dubinskih intervjua, promatranja sa i bez sudjelovanja, to jest pridodavanje više kvalitativnog pristupa ovakvom dizajnu istraživanja. Ono što nam ovakav istraživački dizajn, odnosno metodološki okvir, omogućuje jest preciznije praćenje promjena nastalih usljed sudjelovanja u projektima i programima neformalnog obrazovanja, prvenstveno zbog (kvazi)eksperimentalnog karaktera same društvene situacije u kojoj su mjerenja ostvarena. Takva okvirna slika promjena, može i mora služiti politikama validacije različitih formi neformalnog i informalnog obrazovanja.

Literatura

1. Carron, G., i Carr-Hill, R. A. (1991). *Non-formal education: information and planning issues*. Paris: International Institute for Educational Planning.
2. Crnčić Sokol, M. i Kostanjčar Suljada, I. (2009). Vrednovanje neformalnog i informalnog učenja: Troškovi, koristi, teškoće, iskustva. *Andragoški glasnik*, 13(2): 93-103.
3. Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija. Teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing.
4. Kuka, E. (2011). Koncept neformalnog obrazovanja. *Život i škola*, 27(1): 197-203.
5. Mocker, D. W., i Spear, G. E. (1982). Lifelong Learning: Formal, Nonformal, Informal, and Self-Directed. *Information Series No. 241*. U.S. Department of Education National Institute of Educational Resources Information Center; SAD.
6. Pastuović, N. (2006). Kako do društva koje uči. *Odgovne znanosti*, 8(2): 421-441.
7. Salmi, H. (1993). *Science Centre Education. Motivation and Learning in Informal Education. Research Report 119*. Department of Teacher Education, University of Helsinki, Helsinki; Finland.
8. Schugurensky, D. (2000). *The forms of informal learning: Towards a conceptualization of the field*. Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto; Canada.
9. Sefton-Green, J. (2004). Literature review in informal learning with technology outside school. *A NESTA Futurelab Series -report 7*.

RESEARCHING THE EFFECTS OF CHANGES OCCURRING WITH YOUTH IN THE CONTEXT OF NON-FORMAL EDUCATION

Abstract: *Croatian civil society has for many years, slowly but surely, advanced in its vision and purpose. Due to the Croatian accession to the European Union, the civil society has acquired new possibilities for funding and implementation of a wide range of projects. In addition to these, the increasing importance of recognizing the skills and knowledge gained informally (Crnčić Sokol and Kostanjčar Suljada, 2009, 95), opened the way for the application of sociological perspectives, theories and methodology to a new research area; the validation and evaluation of the skills and knowledge gained through non-formal and informal education. This paper, therefore, focuses on the implications of the development of non-formal education projects within civil society. The paper firstly addresses the problems with formal recognition of the skills and knowledge acquired through alternative channels of education. The focus of the work is the methodological problem of measuring the impact of non-formal education projects and programmes on the participants/users. Using quantitative methodology (and structured questionnaire as a measuring instrument), the research was designed as a quasi-experimental study. Action-evaluation design represented the main research strategy with the idea of assessing and clearly evaluating changes that the BeAlive 2014 project participants experienced, in relation to the specific project objectives and goals. This resulted in opening a methodological discussion on the ways to evaluate, validate and measure the changes and effects of non-formal education projects.*

Keywords: *civil society, evaluation, projects, validation.*